

Skolerne åbner igen efter krigen i Libyen den 7. januar. Lærerne er blevet oplært i forsoning, men uden for klasselokalet er militsen fortsat på hævn tog.

Af Åsne Seierstad

Oversat fra norsk af Sara Høyrup

Misrata/Tripoli – Han ser forvirret rundt på mændene omkring ham. Han sidder yderst på stolen og forsøger at fange noget i blikkene hos dem, der brøler rundt om ham. Som et drikkelag tidligt på aftenen hujer de i retning ad den gamle mand, der tvinger et smil frem. For ligesom at være med. Mændene klapper taktfast. Versene kan alle udenad: "Med vor sjæl og vort blod ofrer vi os for dig, vor leder." Mandens læber bevæger sig næsten umærkeligt. "Vi er generationen, du har opbygget og opdraget. De, der stiller sig i vejen for os, vil blive knust og ødelagt." Han har røde mærker i panden, og hans ene øje er blevet smadret. Totter af gråt, uredt hår svæver rundt om hans hoved som en uordentlig glorie.

Selvfølgelig kan han sangene udenad – det er jo ham, der har skrevet dem. Han var den stærke mand i Gaddafis skolevæsen: den forhadte undervisningsminister Ahmed Ibrahim.

"Så syng dog med!" råber en af mændene op i hovedet på ham. Ahmed Ibrahim sænker blikket, og det trækker i hans ene mundvig. Han er udmagret og afkræftet. Fangevogterne har ikke engang bekymret sig om at binde ham.

Optagelsen går i sort.

– Hvis ikke du har det godt indeni, kan du ikke få andre til at føle sig godt tilpas.

Den unge kvinde ser ud over forsamlingen. Hun er moderne klædt i stramme jeans, ballerinskostume med sølvpailletter, lys hijab og ingen sminke. På stolene, der står i en kreds omkring hende, sidder kvinder på hendes mors alder.

– Vores mål er forandring indefra, insisterer hun.

Den lydhøre forsamling nikker.

– Vi må fjerne det negative fra det forrige regime, siger hun og giver sig til at skrive punkter op på tavlen.

1. Respekter det nye system.
2. Sluk mobiltelefonerne.
3. Sig det, du vil sige, direkte til alle og ikke bag ryggen på folk.

Kvinderne på stolene er lærere på grundskolen Jalaa, som er en af de ældre i Tripoli: startet af osmannerne, udvidet af italienerne og fuldført af Gaddafi. Jalaa betyder tilbagetrækning og henviser til italienernes tilbagetog i 1942, som markerede afslutningen på kolonistyret. Skolen kommer naturligvis til at få et nyt navn på samme måde som den Grønne Plads i nærheden er blevet omdøbt til Martyrpladsen opkaldt efter de første ofre, som faldt der i februar, og ligesom gaden, der leder ud til den, har fået navnet Uafhængighedsgaden.

Også sindene skal renses og gøres klar til det nye Libyen.

– Så man er nødt til først at kende sig selv, siger den unge kvinde, som er udsendt af Tripolis byråd for at oplære byens lærere.

Hvordan forstå sig selv og andre, det er første del af programmet. Så kommer forsoning mellem mennesker, negative psykologiske virkninger før, under og efter revolutionen, hvordan man "styrker ånden" og endelig rollespil om, hvordan lærerne skal tackle de nye realiteter. Men først reglerne:

4. Kun én person må tale ad gangen.
5. Man må ikke tale for højt.
6. Notér først ned, hvad du vil sige.

En del af lærerne har været kollegaer i flere årtier. Andre er nye. I Libyen har skolen aldrig været et sted for diskussioner, men et sted hvor man fulgte de ofte skiftende retningslinjer udstukket ovenfra. Rektor var i lige så høj grad til for at holde øje med politisk uenighed som han var en skoleadministrator. Alle skolerne havde deres informanter, og lærerne kontrollerede forældrene via deres børn. Systemet snørede skolen ind. Nu skal båndene løsnes.

– I skal deltage i diskussionerne, hvis der er noget, I er uenige i. Hvis I er tavse, tager I del i det negative, indprenter kursusholderen lærerne.

Hun farer op til tavlen på bløde fodsåler for hurtigt at sammenfatte, hvad demokrati er for en størrelse: retten til at være uenige og løse konflikter uden af slås. Også i skolen.

7. Accepter alle meninger.
8. Respekter dem, du er uenig med.

- Dialog er altid positivt, oplyser en dame i lyserød hijab med et par forgyldte briller hængende i en kæde på barmen –. Vi mistede debatten og kommunikationen. Vi blev bestandigt løjet for. Vi så, at det regnede og blæste, men myndighederne sagde, at vi skulle tage solbriller på og tænde for airconditioneringen.
- I andre lande viser de alting i fjernsynet, også det negative. Vi bør ikke føle skam over det! udbryder en lærer i en Gucci-inspireret hijab.

Iklædt en hijab som en nordisk blomstereng siger en lærer, at det er vigtigt trods alt at holde på formerne:

- Når børnene siger, at Gaddafi var en rotte, bør vi sige, at sådan nogle ord bruger vi ikke i skolen. Man kan ikke sige sådan i klasseværelset, selv om de har hørt udtrykket fra deres egne forældre.
- Det her land var børnefjendtligt, siger en dame klædt i sort med en hæklet mobilholder i de nye libyske farver rød, sort og grøn hængende over skulderen -. Det ligger i barnets natur at spørge: hvorfor, hvordan, hvad og hvorfor ikke. Hos os var spørgsmål forbudt. Nu skal både de og vi begynde at stille spørgsmål. Det vidunderlige er, siger hun og holder en pause - ... At for første gang i mit liv sidder jeg her i en forsamling og taler frit.
- Se, kurset har allerede virket, triumferer instruktøren -. Husk det! Nu er der frihed! Tøv ikke! For at løse problemerne er vi nødt til at tale os igennem dem!
- Først og fremmest må vi lære os at tænke igen, siger kvinden med den hækledede mobilholder.

Hun hedder Amna Arebi og voksede op i det gamle Tripoli i en fiskerfamilie, der var stærke tilhængere af Gaddafis revolution. Hun var 16 år i 1969 og mindes entusiasmen over ideerne om lighed og retfærdighed og over at kaste det korrupte kongestyre på porten. Entusiasmen blev afløst af fortvivlelse i halvfjerdsene, da ensretningen og drabene tog til. Hendes lærer fik knust sin hovedskal. Studerende blev hængt på pladsen foran universitetet.

- Jeg mistede mit liv. Jeg mistede min frihed og muligheden for at sige min mening. Så ja, jeg er bitter over, hvad Gaddafi tog fra mig. Nu er jeg snart 60 år gammel. Nu vil jeg opleve så meget som muligt at denne frihed!

Vi går ned ad Uafhængighedsgaden. Amna med den hækledede mobilholder har været en af de mest aktive på kurset og den, der hele tiden førte samtalen ind på børns opvækstvilkår.

- Det er nok snarere os ødelagte lærere, der har noget at lære af børnene og deres naturlige åbenhed, deres evne til at ræsonnere og tænke selv, siger Amna.

Vintersolen skinner skarpt, og vi går i søjlegangen, som dækker fortovet og skaber skiftende lys og skygge. Har man ikke været i Tripoli, børn man forestille sig en blanding af Milano og Kardemommeby afgrænset mod havet af en strand med palmerækker. I udgangspunktet et vældigt fint sted på jord.

Fire etager op fra de elegante svalegange ligger Amnas stadsstue. Som de fleste arabiske stuer er den sparsomt møbleret, men fyldt med alverdens nips placeret på hylder og i glasskabe med porcelænskopper og teglas. Der er to

vægge fyldt med bøger. Camus, Dickens og Dostojevskij står side om side med Dan Brown og Paolo Coelho. Karl Marx' skrifter og Webster's Dictionary læner sig op ad et flerbindsværk om islam.

– Børnene er forvirrede, siger hun –. De opfatter mere, end vi tror, og de har brug for at tale om tingene. Som syvbørnsmor og lærer gennem 30 år ved jeg noget om børn. Nu er det vigtigt, at vi tager godt vare på alle. Også børnene fra de familier, der har stået bag Gaddafi. De er tavse nu, men de er derude.

På hendes balkon vajer Kong Idris' flag: kongeflaget i de farver, hun hækler med. Gaddafis grønne flag er blevet kasseret. Men hvor blev de af, alle de lærere, som støttede ham?

– Nogle holder sig hjemme. Andre holder bare mund. De skal have lov at fortryde, siger hun –. Og til at komme tilbage. Men hvor er det dog en lettelse ikke længere at skulle undervise i Gaddafis grønne bog. Min hellige bog er Koranen, siger Amna –. Nu får den endelig forrang her i landet.

Skoleåret begynder først i januar, og mens nogle af lærerne har tilbragt efteråret på kurser og med planlægning, har andre brugt den til at genopbygge ødelagte bygninger, gøre rent og rydde op. På Sayyida Zeinab-skolen i bydelen Abu Salim stikker et par ben ud under skrivebordet på rektors kontor. De tilhører vicerektoren, som ligger og skruer på et elektrisk panel i gulvet. Han rejser sig og hilser blidt. Abu Salim er langt fra Martyrpladsen og centrum nyklassicisme: Her er der bygget med cement og billige plader. Gaderne er fulde af huller, og affaldet flyder i den. Abu Salim er en af Tripolis fattigste kvarterer – et sted, som indgød frygt og lagde navn til Gaddafis største fængsel, som nu er blevet tømt.

Abu Salim var det sidste område, der holdt stand i hine augustdage, da de libyske oprørere kæmpede sig vej ind i hovedstaden. Ungdomsskolen Sayyida Zeinab blev brugt af Gaddafis skarpskytter. Knuste vinduer og kuglehuller i væggene vidner om hårde træfninger. Nogle af plakaterne fra Gaddafi-tiden hænger stadig på væggene – støtten var stærk her. Rektor var en loyal tilhænger af styret og kan ikke komme tilbage på arbejde. En af matematiklærerne har midlertidigt overtaget embedet som rektor, og naturfagslæreren på gulvet er vicerektor.

– Hvordan forbereder I næste skoleår?

De ryster på hovedet:

– Vi aner det ikke, siger en lærer, der siger, at hun hedder Fatima.

– Har I ikke fået tilbudt kurser fra byrådet? spørger jeg.

De hæver øjenbrynene:

- Nej, det har vi ikke hørt noget om, svarer de samstemmende.
- Det her er en ghetto, ved du nok, ligesom i Amerika, og det her er en ghettoskole, siger fysiklæreren Karima bint Hamid, som er klædt i en sort abaya en lyseblå hijab.
- Jeg kunne godt tænke mig at høre om nye læringsteknikker og blive en bedre lærer, udbryder Khalifa Abdalah, som underviser i arabisk -. Før fik vi et månedligt foredrag, men det var bare den sædvanlige hjernevask. Vi hungrer efter noget nyt.

Nu har lærerne fået presset sig ned i rektors bløde sofaer og slås om ordet:

- Den libyske skole handler om udenadslære, ikke om indlæring, siger Karima.
- Hele historiefaget er blevet ødelagt, fortsætter Thowra Almgarieff. Hendes navn betyder revolution, og hun er da også født i september 1969: den måned, da Gaddafi tog magten.
- Gaddafi ville have, at historien skulle starte med ham, så den ældre historie blev der set bort fra. I nyere tid er perioden med kongestyre fra 1942 til 1969 væk fra historiebøgerne. Undervisningsministeren Ahmed Ibrahim skrev historien om, så det var Gaddafis far, der var den første til at modstå italienerne.

Krumspringene i Gaddafis uddannelsespolitik var utallige. I firserne blev engelskundervisningen fjernet og erstattet af de afrikanske sprog swahili og hausa. Engelsk og fransk forsvandt fra læreruddannelsen, og nu er der stor mangel på lærere i fremmedsprog. Et år blev det bestemt, at landbrugsuddannelse var det vigtigste, så på universitetet blev rektor afsat og en landbrugsstuderende sat ind i hans sted.

- Vi var som brikker i et skakspil, siger Thowra.
- Det er for pænt sagt, afbryder Karima -. Vi var snarere laboratorierotter.

Ved indgangen til en af fløjene i Libyens uddannelsesministerium ligger der en måtte. På den kan man spytte, tørre snavset af fødderne eller spidde motivet med en spids hæl. Det er en fryd, for måtten er egentlig et vævet tæppe, der plejede at hænge på væggen. Nu er portrættet af den unge mand i hvid officersuniform blevet brunligt og fuldt af grå pletter.

Inden for døren ligger der mængder af kasserede lærebøger i bunker og vakkelvorne stabler og i banankasser som rådden frugt.

- Der skal være nye bøger klar til nytår, lovede undervisningschefen i Tripolis byråd, Suleiman Hodja dagen før, da han sad i en læderstol i et italiensk palads og funderede over en ny vision: "Den er ikke helt klar

endnu" og nye retningslinjer: "Vi venter på, at regeringen skal udforme dem." Hodja har en "master of education" i Indiana fra 1980 og fik job ved undervisningsministeriet i Tripoli samme år. De ti år, der fulgte, kalder han for "komiteernes guldalder". Ny ideer blev udklækket og ført ud i livet, og undervisningsministeriet blev fyldt af "ubehagelige bøller" med mottoet: "Ingen grund til indlæring, kun udenadslære". På den måde fik regimet de hoveder, det havde brug for. Det var Ahmed Ibrahims værk, fastslå Hodja.

- Hvorfor blev du hele 30 år i systemet?
- Jeg prøvede at undgå, at tingene blev værre, svarer han i retning ad Tripolis blå himmel.

Næste morgen bliver jeg vist ind i et rum i en anden fløj af ministeriet og får valget mellem arabisk kaffe og lys grøn te, der bliver bragt ind af en tjener på en skinnende bakke. Kontoret er smagfuldt indrettet med moderne kunst på væggene og ikke det sædvanlige krimskrams. Chefen for Libyens lærebogsafdeling, Abdunabi Abughania, som er en kraftig mand med tæt, tilbagestrøget hår, har ikke for ingenting studeret i USA. Et kursus på Harvard, understreger han. Resten i Idaho.

- Den nye undervisningsplan skal baseres på islamisk og arabisk kultur. Alt skal skrives om. Vi laver midlertidige lærebøger i historie, siger han og ringer efter en sekretær, som skal hente nogle eksemplarer -. Små hæfter. Der er ikke tid til at lave ordentlige bøger før januar.

- Geografibøgerne skal også laves om. Gaddafi insisterede på, at den arabiske verden var grænseløs, så grænserne mangler på kortene, hele byer er borte, og etniske grupper som berberne lærte man ingenting om til trods for, at de udgør fem procent af Libyens befolkning. Et år nedsatte undervisningsministeren Ahmed Ibrahim otte komiteer for at forny den islamiske lære, men Gaddafi var aldrig tilfreds og endte med selv at bestemme. Han tog Muhammeds læresætninger ud og satte sin egen ideologi i stedet.
- Han ændrede kalenderen, så Libyen som det eneste land havde sin egen tidsregning. Jeg mindes, hvordan undervisningsministeren egenhændigt satte ild til bunker af musikinstrumenter. Han ville ødelægge den romerske by Leptis Magna og de græse ruiner, fordi de var lavet af indtrængere. Flere tusinde år gamle mesterværker!
- Og for ti år siden fik han så den fikse ide, at hele universitetet skulle nedlægges. For nogle år siden blev hele oplaget et matematikbøger til femte klasse trukket tilbage. Bøgerne var oversat fra en matematikserie i Singapore, og i en af opgaverne var der en konge og syv dværge. Ordet konge var bandlyst, der var kun én hersker: Gaddafi selv!

En dag under ramadan-fasten for et par år siden fik Abdulnabi, som jeg taler med, et opkald fra undervisningsministeren med besked om at indfinde sig i Bab al Aziziya, Gaddafis boligkompleks.

- Jeg anede ikke hvorfor. Jeg forberedte mig på det værste og blev siddende og ventede i teltet, indtil Gaddafi pludselig dukkede op. Jeg hørte i en time på hans udredning om klassisk arabisk grammatik. Han argumenterede for, at vi skulle fjerne artiklerne fra det arabiske sprog. "Før mine ideer ud i livet," kommanderede han, og så gik han.
- *Hvad gjorde du så?*
- Tja, jeg nedsatte en komite. Når regimet brugte saks, forsøgte jeg at lime stumperne sammen igen. Undvigelse kan man måske kalde det ...

Sekretæren kommer ind med en bunke bøger: de gamle og nogle nye stenciler.

- Se den her, siger Abdulnabi og bladrer i en historiebog for 9. klasse. "Første kapitel: Vores fjender, og hvordan vi skal angribe deres trossystem. Andet kapitel: Araberne modsætter sig en fælles fjende i eget land. Tredje kapitel: Fjenderne af den arabiske verden vil bryde den itu ved at skabe unaturlige grænser. Fjerde kapitel: Enhed skaber sejr, splittelse fører til tab. Femte kapitel: De nye korsfareres kolonialisme". Behøver jeg fortsætte? Ja, se her, sidste halvdel af bogen er historien om revolutionsbevægelser rundt om i verden: Sydafrika, Nicaragua, Nord-Irland, Mozambique ... Han vanærede historien og gjorde den til ideologi.

Moderne arabisk historie for 9. klasse skal føre historien frem til i dag. Udkastet indeholder europæernes indtog, osmannerne, den italienske fascisme i Libyen, Anden Verdenskrig i regionen og endelig de arabiske landes uafhængighed.

- *Den mangler al historie efter 1969, de 42 år med Gaddafis regime, indvender jeg.*
- Det er ikke det rigtige tidspunkt at skrive den historie svarer Abdulnabi.

Videoen med undervisningsministeren sluttede brat midt i en sang. Anuar Suwan putter mobilen med optagelsen i lommen.

- Vi har sat ham i et bur i fængselsgården, siger han og smiler -. Når nogen kommer ind, skal han gøre, siger militslederen og griner henslængt på en madras på en militærbase i udkanten af Misrata, landets mest sønderskudte by.
- *Han havde mærker i panden og et forslået øje. Han så ud, som om han var blevet slået, bemærker jeg.*

- Ja, selvfølgelig slog vi ham! udbryder Suwan, som til forskel fra Overgangsrådet ikke har fået medietræning, er ligeglad med Genevekonventionen og ikke gider foregive andet.
- Åh, han var forhadet. Virkelig hadet, fortsætter kommandanten -. Ved du egentlig, hvem Ahmed Ibrahim var? Gaddafis nære slægtning. Han dræbte folk vilkårligt, han smed dem i fangehullet, så de aldrig fik solen at se igen. Og han skal forestille at være akademiker ...

Suwan spytter sin foragt ud, mens han knækker en mandelskal med fingrene og skræller mandariner til mig.

- Vi slår dem alle sammen, bare rolig. Ahmed Ibrahim slår vi ekstra hårdt, vi skal finde ud af, hvor han har gemt sine penge.

De fandt ham i en bil nogle dage, før Gaddafi blev dræbt, på flugt ud af Sirte, hans eget og Gaddafis fødeby. Han tilhørte inderkredsen og boede i luksus i en park bag høje gærder. Ved kysten havde han flere sommerhuse. Bilerne, som han og hans bror Musa, Gaddafis talsmand, efterlod sig, var limousiner, jeeps og dyre mercedeser.

Anuar Suwan er en af Misratas mægtigste forretningsmænd. Han ejer hoteller i Jordan og gør forretninger i Saudi-Arabien. Da krigen kom, var han en af oprørets sponsorer. "Suwan til tjeneste for oprørerne" står der på barakken, hvor vi mødes. Her har han sin madras ved siden af pakker og poser med mad og tøj, sæbe og våben. Flere plastikkasser er fyldt med et pulver i samme farve som sandet udenfor:

- Proteinpulver, forklarer Suwan -. Det vandt vi krigen med.

Han vikler sin pistol ud af et par beige underbusker og lægger den i lommen. Folk kommer og går, Suwan giver beskeder og udleverer seddelbunker, men undlader at tage telefonen, som ringer ustandseligt. Han vil vise mig noget bag barakken. En Maybach-limousine med tykke, skudsikre vinduer og armeret panser står tungt i ørkensandet:

- Vi fandt den i hans garage i Bab al Aziziya, helt ubrugt. Når jeg får fint besøg, vil jeg hente dem i den, siger Suwan og ler.

Tilbage ved madrassen i barakken står der et glas med en svulmende væske og venter på mig. Det smager som knuste nødder og sandkorn udrørt i vand. Billederne af den forslåede undervisningsminister fra det forrige regime kører rundt i hovedet på mig. I flere årtier var han én, man standsede trafikken for. Han hang tilbage som et spøgelse på alle de skoler, jeg havde besøgt. Men i det virkelige liv sad han nu gennembanket i en fængselscelle.

Anuar Suwan giver mig et adgangspas til fængslet, hvor de holder ham fanget. I baggården står bagbundne mænd med ansigtet mod væggen og hvide bind for øjnene. Ahmed Ibrahim er til afhøring i de næste uger og tager ikke imod besøg, får jeg at vide.

- Jeg spyttede ham i ansigtet, fortæller Anuar Suwan den sidste aften i Misrata. Suwan er som de andre oprørere og kan kun tale om krigens dåd og ofre. Han er hele tiden dér, hvor tingene sker, som da han for nyligt blev fløjet ind for at møde Gaddafis ældste søn, Saif al Islam, i fangenskab.
- Jeg spyttede også på ham. To gange. "Den her er fra Misrata, og den her er fra mig," sagde jeg og gik.

Proteindrikken svulmer i munden på mig. Det er sent på natten. Suwan følger mig til min bil i mørket, og pludselig trækker hans ansigt sig sammen. Han vender sig væk og standser op:

- Du kan ikke forestille dig alt det, de gjorde ved os ...

En kold vind blæser ind fra Middelhavet mod nord. Månen er en skæv skive på himlen. Fangevogteren græder stiller. En enlig lampe oplyser hans ansigt.

- Min søster forsvandt under den første angrebsbølge i marts. Jeg leder stadigvæk. Hun blev simpelthen bare væk. Alt, hvad jeg gør nu, er for at hævne min søster.

I felten er der kun os og dem. Forsoning er ikke et ord, der er i brug. Libyen ulmer. Den svage regering har skabt et magttomrum. Ingen centraliseret militær ledelse har kontrol over tropperne, og forskellige militsgrupper, som i sin tid kæmpede sammen mod Gaddafi, slås nu bitterligt om kontrollen over et gadehjørne, en træstub i vejkanten, en bygning ... Hver nat er der træfninger i Tripoli, og i Misrata fortsætter forfølgelsen af sorte afrikanere. Tusindvis vansmægter i fængslerne. Men i klasseværelset ved Martyrpladsen er instruktøren omsider kommet igennem listen:

9. Vær ærlig
10. Vær neutral

Til sidst får lærerne udleveret et ark med ansigter, som afspejler følelser: glad, overrasket, usikker, ensom, trist, nedtrykt, rasende, chokerede. Alle skal finde deres ord.

- Før jeg kom, var jeg usikker. Nu har jeg det bedre, siger damen i Picasso-hijab tøvende.
- Hvilket ord fra listen? insisterer instruktøren.

Hun kigger ned over den.

- Tryg. Jeg vælger tryg, siger hun og sender listen videre.
- Tryg, siger hende i den lyserøde hijab.
- Tryg, siger hende i gråt.
- Tryg, siger hende i blå.
- Tryg, tryg, tryg, tryg, svarer de alle.

Gid den følelse må blive ved